

A Német Szövetségi Köztársaság zenei könyvtáruge

PINTÉR Márta

Az alábbi szemle a Buch und Bibliothek 1974. 3. számának cikkei alapján készült (BULLING, Burchard: Musikbibliothek heute - Standort, Situation, Auftrag. 125-130.p.; RÖSNER, Helmut: Die Musikbibliotheken in der Bundesrepublik. Ein topographischer Versuch. 130-138.p.; WASSNER, Hermann: Die Ausbildung des Musikbibliothekars in der Bundesrepublik. Regelungen, Probleme, Aspekte. 139-144.p.; LESLE, Lutz: Öffentlichkeitsarbeit der Musikbibliothek. "Pädagogische" Überlegungen und Hinweise am Beispiel Hamburg. 145-150.p.; MACH, Helga: Kinder in Musikbibliotheken - Probleme, Fragen, Konsequenzen. 151-154.p.; LESLE, Lutz: Ausbildung des Musikbibliothekars - aus der Schicht des Ausbilders. 155-157.p.; Die Musikbibliothek im städtischen Kulturleben. Acht Variationen über das Thema Öffentlichkeitsarbeit. 209-221.p.; RÖSNER, Helmut: Tonträgerausleihe in Öffentlichen Musikbibliotheken. Bericht über eine Umfrage. 221-223.p.; MusiCassetten - lebhaft gefragt. Erfahrungsberichte aus vier Städten. 223-229.p.; WASSNER, Hermann: Offener Brief an Lutz Lesle. Zu dem Diskussionsbeitrag über die Ausbildung des Musikbibliothekars. 226-267.p.).

Racionalizált, elidegenedő világunkban egyre nagyobb a zene jelentősége. Sokan, főleg a fiatalabb nemzedékek mindinkább a zenében találják meg a feloldódást, az elembertelenedett környezet ellensúlyozását. Ezzel is magyarázható, hogy az elmúlt évtizedben ugrásszerűen megnőtt a zenei könyvtárak és szolgáltatásaik iránti igény. A Német Zenei Tanács (Deutsches Musikrat) Zene a városok tervezésében c. tanulmánya a társadalom zenei szükségleteit elemezve így fogalmazza meg a zenei könyvtárak feladatát: a zenei könyvtár egyrészt az országos könyvtári hálózatnak szerves része legyen, másrészt szoros kapcsolatot tartson napjaink zenei életével és intézményeivel. Ez a tudományos és a közművelődési zenei könyvtárakra egyaránt vonatkozik; a két típus közti különbség nem annyira gyűjtőkörükben, mint inkább használóik körében rejlik: az előbbieket főleg tudományos kutatók, zenetörténészek látogatják, az utóbbiaknak pedig elsősorban a "musica practica" művelőit kell kielégíteniük, a fűrlyázni tanulókisdiáktól kezdve a nagyzenekari karmesterig. Helyi adottságok vagy egy-egy intézmény történeti hagyományai alapján kivételesen adódhatnak ugyan eltérések, azonban a két könyvtártípus profiljának világos elhatárolása több előnnyel, mint hátránnyal jár, és nem akadályozza a könyvtárakat abban, hogy egy közös egyesület (Association Internationale des Bibliothèques Musicales) keretében immár évtizedek óta sikeresen együttműködjenek.

A 60-as évek elején még élénk viták folytak arról, hogy a zenei könyvtárnak gyűjtenie kell-e hanglemezeket is. A kérdés már tisztázódott, és ma el sem képzelhető hanglemezz gyűjtemény nélküli zenei könyvtár. A hanglemezek zenei életünk dokumentálói. A ma előadásmódjainak, sőt, az írásban alig vizsgálható elektronikus zene esetében magának a zeneműnek is leghitelesebb rögzítői. A zenét tanulók, gyakorlók és hallgatók számára pedig összehasonlítható anyagként nélkülözhetetlenek. Ugyanezt elmondhatjuk a kazettás és nem kazettás magnetofonszalagokról is, bár ezek minősége még nem érte utol a hanglemezekét.

A zenei könyvtár magvát továbbra is a hagyományos kottagyűjtemény képezi. A közművelődési zenei könyvtáraktól nem kívánható, hogy régi kéziratokat gyűjtsenek, azonban a zenei összkiadásokat mindenütt célszerű beszerezni. A gyarapítás alsó és felső határát nehéz lenne meghuzni, - vitás esetekben döntson mindig a "musica practica" szempontja. Különös figyelmet kell szentelni a kortárs zenének. E téren nagy segítséget jelent a közművelődési zenei könyvtárak által összeállított Zenei Bibliográfiai Szolgálat (Musikbibliographischer Dienst), amely a nemzetközi új zenei termés regisztrálásán kívül az egyes kiadványok lelőhelyét is feltünteti, megkönnyítve ezzel a könyvtárközi kölcsönzést. A zeneművek központi katalógusát azonban ez a szolgálat sem pótolhatja.

Ami a könyveket és folyóiratokat illeti, itt a zenei könyvtári gyakorlat csak annyiban különbözik az általános közművelődési könyvtáritól, hogy több idegen nyelvű művet, főleg folyóiratot, kell beszerezni, mivel viszonylag kevés a németnyelvű szakirodalom. Gyarapítási segédeszközként sikerrel használható a Zenei Folyóiratszolgálat (Zeitschriftendienst Musik).

Az önálló zenei közművelődési könyvtárak száma - a mintegy 400 zenei iskolához, 15 állami zenei főiskolához, 21 zeneakadémiához, 90-nél több hangversenyzenekarhoz, 50 operaházhoz viszonyítva - nagyon alacsony: az 1972/73. évi statisztika szerint mindössze 54, - de ennek a felét sem számíthatjuk működőképesnek. Ha minden százezer lakosnál nagyobb városnak zenei könyvtárral kellene rendelkeznie, akkor legalább 75 könyvtárra lenne szükség. Jelenleg mindössze 11 zenei könyvtár állapota kielégítő, ezek nagyságrendben a következők: München (123 000), Berlin (100 000), Hamburg (81 000), Nürnberg (43 000), Hannover (41 000), Frankfurt (38 000), Saarbrücken (35 000), Berlin-Steglitz (31 000), Bremen (30 800), Bochum (29 000), Berlin-Neukölln (29 000 egység). Az összes könyvtárat figyelembe véve, az állomány átlagos nagysága nem éri el a 21 000 egységet sem, mert sok az egész kis állományú könyvtár - a legkisebb pl. 1300 egységet tartalmaz. Az állomány átlagos megoszlása: 3800 kötet könyv, 14 600 kotta-kötet és 2400 hanglemez, ill. magnószalag.

A zenei könyvtárak földrajzi elhelyezkedése szerencsés módon viszonylag egyenletes, azonban ennek ellenére még sok a fehér folt: pl. a százezernél nagyobb lélekszámú, operával, hangversenyzenekarral, zeneiskolával vagy főiskolával rendelkező Kiel, Trier, Flensburg, Oldenburg, Karlsruhe és Regensburg városában, de még a környékükön sincs zenei könyvtár. A Német Zenei Tanács statisztikája szerint mintegy 40 000 fő működik zenei pályán, több mint 200 000 a zeneiskolások száma, a zenei főiskolásoké 7000, a zenetanároké 6000

- és ehhez járul még a névtelen zenekedvelők és zenélők óriási tábora. Ezzel szemben az 54 közművelődési zenei könyvtár állománya összesen mintegy egymillió egységet tartalmaz, és így országos átlagban 62 emberre egyetlen könyvtári egység jut. A szövetséges tartományok két szélső értékét Nyugat-Berlin és Schleswig-Holstein adja az egy könyvtári egységre jutó 11, illetve 481 használóval. Szerény számítások szerint is legalább 38 új könyvtárat kellene létesíteni ahhoz, hogy a könyvtárközi kölcsönzést is erősen igénybe véve, többé-kevésbé elegendő legyen tenni a szükségleteknek.

A ZENEI KÖNYVTÁRAK KÖZÖNSÉGGKAPCSOLATA

Bár a rossz melléki "népkönyvtárra" emlékezve minden öntudatos zenei közművelődési könyvtáros gondosan kerüli az olyan szavakat, mint pedagógia, olvasók irányítása, befolyásolása, - ennek ellenére a zenei könyvtárak zömében tudatos olvasó- ill. hallgató-nevelés folyik.

A könyvtárak, az irányelveknek megfelelően, élénk és szoros kapcsolat tartanak a zenei élettel és intézményekkel, zenei előadássorozatokot és előadóesteket rendeznek meghívott ismert és kevésbé ismert zeneszerzők és zenészek közreműködésével, ahol kérdések feltevésére, vitára is biztosítanak lehetőséget. Ezek az előadások nem kívánnak a helyi operával vagy zenekarral versenyre kelni, céljuk elsősorban az ismeretterjesztés, a muzsika és a muzsikálás megszerettetése. Különösen nagy jelentőségük a modern zene nehezen érthető, szokatlan, még el nem fogadott alkotásait ismertető-magarázó könyvtári zenei esték.

Néhány téma a hamburgi zenei könyvtár előadássorozatából: Bevezetés Schönberg munkásságába (három részben); Afrikai népzene; Zeneszerzők portréi; Anton Bruckner, Max Reger, Hans Eisler; A klarinét régen és ma; Miért jó a jó zene?; Zenével kuruzslás Keletafrikában; Zeneterápia; A pop-zene szociálpszichológiai vizsgálata; Heinrich Heine és a zene; stb.

A nyugatberlini zenei könyvtár - hasonló előadások mellett - az egyes szocialista országok modern zenéjének ismertetését is műsorára tűzte.

Ezek a zenei bemutatók általában a házi muzsikálás meghittségére törekednek, ezt a könyvtári környezet is elősegíti. Nemcsak a még be nem érkezett fiatal zeneszerzők, akiknek különösen fontos a lehetőség és a közönséggel való kapcsolat megteremtése, hanem neves művészek is szívesen vállalták a zenei ismeretterjesztésnek ezt a formáját, még akkor is, ha a könyvtár csak jelképes tiszteletdíjat tud felajánlani.

Érdekes kezdeményezést honosított meg a freiburgi zenei könyvtár: előadásai témáját és időpontját a város operapremierjeihez és jelentősebb hangversenyeihez igazítja. Tapasztalataik szerint ugyanis az aktuális témáknak van a legnagyobb sikerük. A hangversenyrendező irodákkal való jó kapcsolatot azzal is megszilárdították, hogy vállalták a város összes zenei rendezvényét nyilvántartó kalendárium, eseménynaptár vezetését. Ezáltal elkerülhetővé váltak a nemkívánt átfedések és egybeesések. A színházak és rendezőirodák viszont "hálából" ingyen feltüntetik plakátjaikon a zenei könyvtár rendezvényeit és szolgáltatásait. Hasonló jó kapcsolatot épített ki a zenei könyvtár a városi könyvtárral is.

Természetesen egy jó zenei könyvtár a hagyományosabb könyvtári szolgáltatásokat sem hanyagolhatja el, így pl. a gyakran cserélhető könyv-, kotta-

és hanglemezzel kiállításokat, az egy-egy állományrészt feldolgozó vagy a valamilyen okból időszerűvé vált témákhoz kapcsolódó ajánló bibliográfia illetve katalógus kiadását.

KÖLCSÖNZÉS

Mit kölcsönözzön, mit kölcsönözhet a közművelődési zenei könyvtár? Erőről a kérdésről hosszas viták folytak: a könyvek, a bekötött folyóiratok és a kazettás magnótekercek kölcsönzése nem okozott komolyabb problémát, de a hanglemezek kézbeadását sokan és sokáig ellenzték. 1973-ban azonban az 54 zenei könyvtárból már 26 helyen működött lemezkölcsönző szolgálat. Könyvtáranként havonta átlag 2400 hanglemezt kölcsönöztek ki a kazettás zenei magnótekerceken kívül. A hanglemezkölcsönzés bevezetésével valamennyi könyvtárban ugrásszerűen megnőtt a zenei könyvek és kották forgalma is. Kétségtelen azonban, hogy a lemezkölcsönzés komoly anyagi terhet ró a könyvtárra, mivel legalább a komolyzenei állományt két példányban kell beszerezni. A ki-kölcsönzött lemezek rongálódása viszont kisebb az elképzelnél, körülbelül a könyvvállomány elhasználódási szintjével azonos.

A lemezkölcsönzési lehetőség rengeteg fiataalt vonz a zenei könyvtárba, akik kedvenc beat-énekesek számaikat kölcsönzik ki. Itt is megnyilvánulhat azonban a könyvtár észrevétlen, de irányított nevelő hatása: a protest-songok és a népzenei elemekkel teleszótt dzsessz felkeltik az ifjú hallgatók érdeklődését az értékes népzene és többnyire a romantikus zenei alkotások iránt. A zenei könyvtárak olvasóinak 60-70 százaléka a 6-25 éves korosztályba tartozik. Érdemes volna önálló zenei gyermekkönyvtárakat létrehozni, hogy a gyermekek zavartalanul és a felnőtteket sem zavarva hozzájuk illő környezetben elgithessék ki zenei és zenés-énekes, játékos igényeiket. A gyermekek számára létesítendő zenei könyvtárak lehetnének a már meglévő gyermekkönyvtárak jól kiépített zenei részlegei is.

A ZENEI KÖNYVTÁROSOK KÉPZÉSE

Viták folynak a könyvtáros személyével kapcsolatban: a gyermekkönyvtáros szakosodjon-e tanulmányai folyamán zenei könyvtárossá, vagy pedig a zenei könyvtárosok képzésébe illesszék be a gyermekekkel való foglalkozáshoz szükséges ismereteket?

Az NSZK egyike azon kevés országnak, amelyben külön zenei könyvtárosi diplomát lehet szerezni, a képzés azonban nem problémamentes. Az általános könyvtárosi diploma megszerzése után folyamodhat az újdonsült könyvtáros a stuttgarti Könyvtári Szakfőiskolához a zenei könyvtárosi kiegészítő képzés engedélyezéséért. Az engedélyezés tulajdonképpen pusztán formalitás, a jelentkezőtől pontosan körül nem irt általános zenei ismereteket és némi gyakorlati zenei előképzettséget kívánnak. Az engedély megszerzése után a hallgató legálább félévig valamelyik zenei könyvtárban köteles dolgozni, majd a tanulói idő leteltével a Szakfőiskolán vizsgát tesz és kiegészítő diplomát kap. Évente átlag 5 diplomát osztanak ki, ami elég is lenne, ha közben a már végzett zenei könyvtárosok magasabb fizetésért nem hagynák el a pályát. Ez a tanulmányi rendszer több problémát okoz a tanuló-gyakorló könyvtárosjelöltnek is, a ki-képző gyakorlatvezetőnek is. A jelöltnek azért, mert nincsenek megfogható vizs-

gakövetelmények és csak halvány sejtése lehet az elérendő tudásszintről és ismeretanyagról; a gyakorlatvezetőnek - aki többnyire a zenei könyvtár igazgatója - pedig azért, mert neki kell eldöntenie, mennyi és milyen elméletet és gyakorlatot tápláljon be a keze alá került zenei könyvtáros-jelöltbe - az ezzel járó külön megterhelésről és felelősségről nem is beszélve. A stuttgarti Szakfőiskola oktatói a gyakorlatvezetőkkel egyetértésben a mielőbbi pontos tanulmányi és vizsgarendszer bevezetését sürgetik.

Ami a képzés formáját illeti, a féléves gyakorlat alatt sokat megtanulhat minden könyvtáros-jelölt, mégis gondolni kellene szervezett elméleti oktatásra is. A tanulmányi időt nem lehet meghosszabbítani, többek között bérezési kérdések miatt sem, azonban módott kell találni tudományos és közművelődési zenei könyvtárosi szakosodásra, úgy, ahogyan ez az általános könyvtárosképzésen belül már megvalósult.

A zenei könyvtárosok bérezése, a tőlük megkivánt magas képzettséghez és teljesítményhez viszonyítva, nevetségesen alacsony. A legjobb szakemberek elvándorolnak, a fiatalok nem szívesen vagy egyáltalán nem vállalják a kiegészítő képzést, nagy zenei könyvtárak kénytelenek zenei végzettség nélküli általános könyvtárost felvenni. A bérezés kérdésének rendezése nélkül a zenei könyvtárosképzés reformját sem lehet, sőt nem is érdemes végrehajtani, hiszen kétséges, hogy lesznek-e addigra hallgatók.

Országos könyvtári és tájékoztatási szolgáltatási program az USA-ban. Tervezet

A Special Libraries-ben (1973. No. 12. 583-590. p.) megjelent programtervezetet (National Commission on Libraries and Information Science. Draft. A new national program of library and information service) FARKAS László tömörítette.

A Könyvtár- és Tájékoztatástudomány Országos Bizottsága (NCLIS) programtervet készített a könyvtári és tájékoztatási szolgálat új országos - tehát az USA minden tagállamára kiterjedő - rendjéről, s azt széles körű megvitatás céljából közrebocsátotta. A Bizottság körlevélben szőlitotta fel az USA könyvtárosait és tájékoztatásügyi szakértőit, hogy tanulmányozzák ezt a tervezetet és közöljék általános észrevételeiket, valamint módosító vagy kiegészítő javaslatukat.

A körlevél szerint a programterv lényege, hogy a Szövetségi Kormányzatnak kell vállalni azokat a terheket, amelyek a könyvtári és tájékoztatási szolgálat országos jellegéből következnek, s ezenfelül anyagi támogatást kell nyújtania az egyes tagállamoknak abból a célból, hogy teljesíteni tudják az országos hálózat kialakításában rájuk háruló feladatokat. Tudomásul kell venni - olvasható a körlevélben - hogy a könyvtári és tájékoztatási igények kielégítését az egyes tagállamok elszigetelten, egymástól függetlenül nem tudják kellőképpen biztosítani, hanem abban a helyi hatóságokkal és a tagállamok igazgatási szerveivel együtt a Szövetségi Kormányzatnak is tevékenyen részt kell vennie. Nyilvánvaló például, hogy az elektronikus adatfeldolgozó és távközlési berendezések valamennyi államot egybefogó, kompatibilis rendszerre csak a Szövetségi Kormányzat irányításával és támogatásával fejleszthetők ki.